

บทวิจารณ์หนังสือ
Book Review

Kuan-Hsing Chen. (2010). *Asia as method: Toward deimperialization*. London: Duke University. 344p.

วิริยะ สว่างโชติ*

tvswang@gmail.com

ควอน ซิง เซน (Kuan-Hsing Chen) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำอยู่ที่สถาบันวิจัยสังคมและวัฒนธรรมศึกษามหาวิทยาลัยเฉาตุง (Chiao Tung University) ประเทศไต้หวัน และเป็นผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มวัฒนธรรมศึกษาระหว่างเอเชีย (Inter-Asia Cultural Studies Society) และเป็นบรรณาธิการหลักของวารสาร Inter-Asia Cultural Studies ร่วมกับฉิว เบง ฮวด (Chua Ben-Huat) แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) ทั้งควอน ซิง และเบง ฮวด ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในกระตุ้นให้นักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษาในเอเชียหันมาให้ความสนใจในเรื่องการสร้างองค์ความรู้ของ “เอเชีย” โดยเริ่มจากการอภิปรายอำนาจของความรู้และวัฒนธรรม อันเป็นผลผลิตอันต่อเนื่องของยุคอาณานิคม และจักรวรรดินิยมที่ทำให้เกิด (ภูมิภาค) “เอเชีย” ที่ (อาจ) เป็นได้ทั้งในมิติของการเมือง ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิภาคย่อย ฯลฯ ซึ่งสิ่งที่เป็นนี้อาจบ่งบอกถึงความสัมพันธ์และไม่สัมพันธ์ในภูมิภาคกันเอง รวมทั้งที่สัมพันธ์และไม่สัมพันธ์กับภูมิภาคอื่นๆ ในโลก ดังนั้น “เอเชีย” ในความหมายที่ควอน ซิง ใช้จึงเป็นผลผลิตของความรู้ของทั้งยุคอาณานิคม จักรวรรดินิยม และโลกาภิวัตน์ ที่ทั้ง 3 โครงสร้างนี้ ควอน ซิง ยังเห็นว่าดำรงอยู่ในปัจจุบัน หากแต่ได้แปลงรูปแบบของอำนาจไป

สำหรับหนังสือเล่ม *Asia as Method* หรือหากจะแปลชื่อเป็นไทยก็น่าจะเป็น “วิธีวิทยาเอเชีย” เป็นงานหนังสือที่ควอน ซิง กล่าวว่าจะใช้เวลาราวเกือบ 20 ปีในการพัฒนาความคิดและมุมมองต่อการเข้าใจเอเชียและมิติต่างๆ ที่เกิดใน (ระหว่าง) เอเชียด้วยกันเอง งานบางชิ้นเริ่มพัฒนาจากงานเขียนเป็นภาษาจีนในวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ในประเทศไต้หวันราว ปี ค.ศ. 1989 และตามมาด้วยบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติชั้นนำในช่วงยุค ค.ศ. 1990 และในต้นยุคปี ค.ศ. 2000 อย่างเช่น *New Left Review*, *Position*, *Inter-Asia Cultural Studies*

* นักวิจัยอำนวยการศึกษาคณะ มหาวิทยาลัยเมืองโอซาก้า

และมาพัฒนางานเขียนเป็นหนังสือเล่มนี้ในช่วงที่เขาเป็นนักวิจัยอาคันตุกะที่สถาบันวิจัยเอเชีย (Asia Research Institute) มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ ช่วงปี ค.ศ. 2004-2006

หนังสือแบ่งออกเป็น 5 บท โดยมีบทนำขนาดยาวและบทปิดท้ายสั้นๆ ในบทนำ คเวน ซิง เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามถึงสถานะการศึกษาของวัฒนธรรมศึกษาในโลกที่สาม (third-world cultural studies) ที่แม้จะมีการพัฒนามาตั้งแต่องานอาณานิคมศึกษาเชิงวิพากษ์ (critical colonial studies) ในยุคต้น ค.ศ. 1960 ต่อเนื่องมาจนถึงหลังอาณานิคมศึกษา (post-colonial studies) ในยุคต้น ค.ศ. 1990 แต่งานเหล่านี้เป็นงานวิชาการที่อยู่ในวาทกรรมต่อต้าน “ความรู้ตะวันตก” หรืองานบางชิ้นเป็นงานที่แสดงจุดยืนทางการเมืองที่ต่อต้านอำนาจของโลก ตะวันตกอย่างชัดเจน ซึ่งคเวน ซิง เห็นว่างานในกลุ่มดังกล่าวกลับไม่ได้ช่วยให้เข้าใจโลกที่สาม หรือพื้นที่นอกสังคมตะวันตกได้เพียงพอ อย่างไรก็ตามคเวน ซิง เห็นว่ายุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันช่วยให้การผลิตความรู้เกิดขึ้นได้หลากหลายมากกว่าในงาน 2 กลุ่มที่กล่าวถึง แม้ว่าด้านหนึ่งจะทำให้ลัทธิจักรวรรดินิยมของความรู้ (จากโลกตะวันตก) แสดงตนในรูปแบบของ ลัทธิเสรีนิยมใหม่ แต่นั่นกลับเป็นการสร้างพื้นที่ในการผลิตความรู้ที่มากขึ้นด้วยเช่นกัน และยังทำให้สำนักพิมพ์ในโลกตะวันตกแสวงหาตลาดของพื้นที่ทางวิชาใหม่ๆ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่าสาขาวิชา เวทีสัมมนา หรือแม้กระทั่งวารสารวิชาการนานาชาติที่อยู่นอกวิชาการของ แองโกล-อเมริกันเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งคเวน ซิง ตั้งข้อสังเกตว่า ในอดีตหากต้องการผลงาน วิชาการในประเด็นสังคมและวัฒนธรรมศึกษาในเอเชีย ไม่สามารถจะหาพื้นที่ของตนเองได้ เพราะไม่รู้ว่าจะเริ่มที่ตรงไหน หนังสือและวารสารวิชาการส่วนใหญ่เป็นผลผลิตจาก สำนักพิมพ์ที่อยู่ในโลกของแองโกล-อเมริกา ซึ่งผู้เขียนที่เป็นนักวิชาการในเอเชียจำเป็นต้องจัด ประเด็นท้องถิ่นพวกเขาเพื่อที่นำเสนอให้เหมาะสมต่อความสนใจภายในบริบทของวิชาการใน โลกของแองโกล-อเมริกัน แม้รู้ปรกรรมที่ว่าจจะเพียงเกิด แต่ก็มีแนวโน้มที่ดีมากขึ้น และ ณ ใน ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า คเวน ซิง เองก็ได้ อนิสงส์จากกระแสของโลกาภิวัตน์ของการผลิต ความรู้เช่นกัน เพียงแต่เขาใช้มันอย่างมียุทธวิธีของการผลิตความรู้ในมุมมองงานวิชาการ เอเชีย

หากพิจารณาจากหนังสือ Asia as Method จะสามารถเห็นยุทธวิธีการนำเสนอเนื้อหา ทั้งหมด ในบทที่ 1 ที่ว่าด้วย The imperialist eye: The Discourse of the southward advance and the subimperial imaginary และบทที่ 2 Decolonization: A geocolonial historical materialism ที่คเวน ซิง เสนอว่า เราต้องเรียนรู้ไม่เพียงแต่ชุดของกฎเกณฑ์อันจำกัดต่องานที่ ผลิตในที่ที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่เราต้องเรียนรู้ถึงจุดแข็งจุดอ่อนของผู้อื่น และต้องทำงาน ภายใต้อำนาจจำกัดและความแตกต่างเหล่านี้อีกด้วย ข้อสรุปปรายในเรื่องข้อจำกัดของการสภาวะ ของการผลิตความรู้ของความเป็นเอเชียในยุคจักรวรรดินิยมและอาณานิคมของคเวน ซิง หัน

ไปสู่งานเขียนของปัญญาชนในเอเชียกันเอง ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการจีน ญี่ปุ่น และอินเดีย ที่มีข้ออภิปรายในเรื่องดังกล่าวเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อการหาข้อเท็จจริงเชิงวิพากษ์อันแตกต่างกันเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างจุดอ้างอิงซึ่งกันและกันเชิงวิชาการต่อการสร้างองค์ความรู้เรื่องเอเชีย ที่ควน ซิง เห็นว่า การอ้างอิงซึ่งกันและกันด้วยวัตถุดิบทางปัญญาที่มีฐานในท้องถิ่นเอเชียเริ่มทยอยออกมาขึ้น ในอดีตเป็นการยากที่จะหาวัตถุดิบที่ผลิตจากพื้นที่ที่ไม่ใช้ภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย

และในมุมมองนี้ ควน ซิง ใช้เนื้อหาในบทที่ 3 De-Cold war : The im/possibility of “Great Reconciliation” ในการอภิปรายปรากฏการณ์ที่มีร่วมกันในเอเชียตะวันออกในช่วงสงครามเย็นและหลังสงครามเย็น ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของเผด็จการทหารในเกาหลีและไต้หวันจากการดำเนินนโยบายของจักรวรรดินิยมอเมริกาในยุคปี ค.ศ. 1950 -1980 และการคลี่คลายของอำนาจนิยมที่เคยได้รับการสนับสนุนจากอเมริกาที่มาพร้อมๆ กับการเติบโตทางเศรษฐกิจและขบวนการประชาธิปไตยในยุค ค.ศ. 1990 พร้อมๆ กับการตั้งคำถามถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งนำไปสู่การผลิตความรู้ของการเป็น “ภูมิภาคเอเชียตะวันออก” ในมิติใหม่ได้อย่างไร ด้วยข้อจำกัดหรือข้อที่เปิดเผยว่าในมิติใดๆ ได้บ้าง ท่ามกลางจุดศูนย์กลางของอำนาจที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอยู่ที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน และบทที่ 4 ด้วย Deimperialization: Club 54 and the imperialist assumption of democracy ควน ซิง ใช้ประสบการณ์ของไต้หวันในการอภิปรายเนื้อหาต่อเนื่องกับบทที่ 3 เพราะแม้สงครามเย็นจะสิ้นสุด แต่โครงสร้างของจักรวรรดิไม่ได้สิ้นสุดลงไปด้วย หากแต่เปลี่ยนรูปแบบไป ปัจจุบันแม้ไต้หวันจะเป็นประเทศอิสระ แต่ก็ขัดแย้งกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนที่ต้องการให้ไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ ในขณะที่สหรัฐอเมริกาก็ยังต้องการคงอิทธิพลเหนือไต้หวัน แม้จะไม่ได้คิดว่าไต้หวันเป็นประเทศหน้าด่านเช่นเดียวกับที่เคยเป็นมาในยุคสงครามเย็น แต่สถานการณ์ทางการเมืองในไต้หวันก็ไม่ใช่รัฐเผด็จการทหาร หากแต่เป็นรัฐบาลประชาธิปไตยที่มาจากการเลือกตั้ง ประเทศไต้หวันซึ่งเป็นเกาะเล็กๆ ที่เป็นผลผลิตของสงครามเย็นระหว่างโลกเสรีและโลกคอมมิวนิสต์จะอยู่ในพื้นที่ (ของการผลิตความรู้) ในทางภูมิศาสตร์การเมืองเช่นไร และอย่างไร คือข้ออภิปรายของควน ซิง

สำหรับเนื้อหาในบทที่ 5 Asia as method ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับหนังสือ ควน ซิง ตั้งคำถามถึงประชาธิปไตย สังคมการเมือง และการเมืองวัฒนธรรมที่เกิด “ระหว่าง” เอเชีย เพื่อที่จะอภิปรายว่าหลายๆ ส่วน หลายๆ ความเข้าใจ ที่เคยเข้าใจในบริบทของสังคมในเอเชีย ล้วนแล้วแต่เป็นการอธิบายด้วยแนวคิดตะวันตกเพื่อตอบ โจทย์ถึงความไม่เท่าเทียม ความไม่เท่าทันหรือล้ำหลังของส่วนที่อยู่นอกเหนือ “ตะวันตก” เช่นเดียวกับที่อื่นๆ ในโลก ในที่นี้

ควน ซิง ยกตัวอย่างงานของนักคิดในเอเชีย เช่นในประเทศอินเดียที่เกี่ยวกับการเห็นว่าสังคมประชาธิปไตย อินเดียขับเคลื่อนด้วย “สังคมการเมือง” (political society) ไม่ใช่เรื่องของ “ประชาสังคม” (civil society) เช่นเดียวโลกตะวันตก ดังนั้นความเข้าใจในส่วนขององค์ประกอบของความ เป็นประชาธิปไตยอาจจะต้องมีการพิจารณาใหม่ หรือตัวอย่างของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์ในประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งตั้งคำถามถึงเรื่องของเพศวิถีที่ไม่อาจอยู่ในวาทกรรมของเพศสภาพแค่งายและหญิงเท่านั้น ประเด็นที่ควน ซิง ยกมานี้ เป็นการหันกลับมามองเอเชียในแง่มุม ไม่ใช่เป็นการตอบโต้กับแนวคิดของโลกตะวันตก หากแต่ต้องการยกตัวอย่างให้เห็นว่านักวิชาการในเอเชียควรหันมาสนใจเรื่องราวของกันและกันให้มากขึ้น ส่วนในบทปิดท้ายที่ว่า The imperial order of thing, or notes on Han Chinese racism เป็นการตั้งคำถามการเมืองทางวัฒนธรรม (cultural politics) ของอัตลักษณ์ความเป็นจีนใหม่ว่าจะเป็นเช่นไร ในฐานะที่ “จีน” (อาจ) กลายเป็นจุดศูนย์กลางของความเป็นเอเชีย แต่สิ่งนั้นอาจเป็นสิ่งที่ต้องเผชิญกับคำถามเรื่องอำนาจของจักรวรรดินิยมจีนกับการกดทับ “คนอื่น” ซึ่งสิ่งนี้ในปัจจุบันก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว โดยบางครั้งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนก็มีบทบาทในการเป็นตัวส่งเสริม ความจำเป็นของการอภิปรายในเรื่อง “อำนาจ” ในประเด็นลักษณะนี้ ที่ไม่ใช่เพียงเรื่องของประเทศจีนเท่านั้น ยังคงไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนักในกลุ่มนักวิชาการในเอเชีย

โดยสรุปแล้ว หนังสือเล่มนี้ของ ควน ซิง เซน นับว่าเป็นงานเชิงทฤษฎีเล่มแรกๆ ของนักวิชาการวัฒนธรรมเอเชียที่กล่าวถึงการผลิตความรู้ ผ่าน “คำถามเรื่องความเป็นตะวันตก” (question of the west) ซึ่งเรามักจะคิดว่านี่คือคำถามเก่า และไม่มีหนทางผ่านได้ นอกจะใช้ทางอ้อมไป แต่ในเชิงปฏิบัติแล้วเรามักจะพบบ่อยๆ ว่าไม่สามารถที่จะละเลยคำถามนี้ได้และบางครั้งจำเป็นต้องเผชิญกับมัน ด้วยว่าการดำรงอยู่ของโครงสร้างอำนาจของความรู้ที่ยังลึกในประวัติศาสตร์การศึกษา ดังนั้นในการเผชิญหน้ากับสถานะของโลกาภิวัตน์ของการผลิตความรู้ทางวิชาการ ควน ซิง เห็นว่า น่าจะก่อให้เกิดวงจรของงานวิชาการในเอเชียที่มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นและอย่างจริงจังที่จริง นี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของ “พวกเขา” (ตะวันตก) อีกต่อไป หากแต่เป็นของ “พวกเรา” หรือ (เอเชียที่ถูกผลิตขึ้นมา) อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการเริ่มต้นที่ควน ซิง เซน และนักวิชาการอีกหลายท่านในหลายสาขาได้เริ่มไว้นั้น ยังต้องการทำงานอีกจำนวนมากพร้อมกับก้าวไปให้ไกลมากขึ้นและลุ่มลึกขึ้นด้วย ซึ่งไม่ใช่แค่การสร้าง ความเข้าใจเอเชีย หากแต่เป็นการสร้างความเข้าใจต่อสังคมโลกซึ่งคนเอเชีย (อย่างเราๆ) สามารถที่จะเป็นผู้บอกกล่าวเรื่องราวนี้ด้วยเช่นกัน